

BITENJ IN FRANCISCEJSKI KATASTER

Bitenj, največja strnjena vas v mejah nekdanjega loškega gospostva, je izredno zanimiv primer načrtne kolonizacije na obsežnem Sorškem polju in tako ni slučaj, da se v posebnem članku že tretjič vračam k temu naselju.¹ Pobudo za ta elaborat mi je dala razprava dr. Marije Verbič, ki je kot prva v Sloveniji predstavila na škofjeloškem primeru bogato gradivo o cenvitvi katastrskega dohodka v zvezi s franciscejskim katastrom.² V lanskih Loških razgledih sem na bitenjskem primeru sicer obravnaval jožefinski kataster, vendar sem moral že ob tisti priliki v veliki meri pritegovati tudi ustrezne podatke iz franciscejskega katastra. V pričujočem članku želim pobbliže prikazati Bitenj na podlagi elaboratov, ki so nastajali v zvezi s franciscejskim katastrom vse do leta 1851.

Franciscejski kataster za Kranjsko je v celoti ohranjen³ in obsega predvsem katastrske mape, v katerih so posamezne kulture označene z različnimi barvami. Na vsako mapo so vezani po štirje zvezki, ki zajemajo: 1. abecedni seznam vseh posestnikov z oznako vseh pripadajočih parcel, 2. celoten seznam parcel po tekočih katastrskih številkah od 1 dalje, 3. seznam stavbnih parcel, 4. protokol sprememb. V razliko z jožefinskim katastrom so slovenski raziskovalci, tako zgodovinarji kot geografi, franciscejski kataster v veliki meri pritegovali k študiju posestnih razmer na Slovenskem. Franciscejski kataster se v marsičem loči od jožefinskega. Sicer je v bistvu obdržal jožefinsko razporeditev na davčne občine, vendar je prišlo tudi v tem pogledu do določenih sprememb, ki so se odražale tudi na bitenjskih tleh. V franciscejskem katastru je bil namreč Spodnji Bitenj odcepljen od katastrske občine Žabnica in priključen kat. občini Bitenj, ki je tako zajemala celotno bitenjsko ozemlje.⁴

Do bistvenih sprememb je pa prišlo pri vsebini samega katastra. Ker Jožef II. ni imel na voljo dovolj izučenih organov, so namreč geometri opravili le najzahtevnejša merjenja, medtem ko so se sicer več ali manj naslanjali na podatke, ki so jih zbrali domačini sami.⁵ Ker izmera ni bila natančna, cenitev pa je bila opravljena preveč sumarno s preslabotno kontrolo, so morali strokovnjaki ponovno natančno izmeriti celotno zemljišče.⁶ Zemljo so na novo razparcelirali. Medtem ko je štela bitenjska davčna občina za Jožefa II. vsega 1427 parcel, jih je bilo v Bitnju po franciscejskem katastru v celoti 3163.⁷ Sicer je bila bitenjska občina zaradi priključitve Spodnjega Bitnja nekaj večja od jožefinske — 1827 je merila 1914 oralov 875 kvadratnih sežnjev, leta 1787 pa le 1635 oralov 55 kv. sežnjev — vendar gre razlika v številu parcel v največji meri na rovaš manjših parcelnih enot, kar jasno nakazuje podrobna razčlenitev posestnega stanja pri posameznih kmetijah. Omenjena naj bosta samo

dva primera. Gruntar Luka Hafner je imel v Zgornjem Bitnju 1787 celotno polje v obsegu 9 oralov 548 kv. sežnje v 6 parcelah, medtem ko je bilo njegovo polje 1827 v obsegu 8 oralov 1512 kv. sežnje razdeljeno na 19 parcel; polje gruntarja Štefana Wilfana v Srednjem Bitnju, ki je merilo leta 1787 11 oralov 646 kv. sežnje, je zajemalo vsega 10 parcel, medtem ko je imel Matevž Wilfan leta 1827 polje v izmeri 11 oralov 1529 kv. sežnje razdeljeno kar na 33 parcel.⁸

Pri preračunavanjih donosa, ki so jih opravljali posebni cenilni organi na podlagi cen v letu 1824,⁹ so sodelovali s podatki mimo uradnih zastopnikov tudi posamezniki s terena. Že leta 1830 so bili izdelani trije osnovni elaborati. S 14. julijem so datirani odgovori na dvojezičen tiskan vprašalnik, ki je obsegal 99 strani.¹⁰ Še istega leta je bil brez točnega datiranja sestavljen katastrski cenilni operat. V oktobru (14. 10.) je bil v osnovi izdelan poseben protokol, ki je obsegal klasifikacijo vseh parcel.¹¹ Med raznimi elaborati srečamo tudi poseben zvezek s podrobnim seznamom vseh parcel, ki jim je mimo drugega dodan tudi podatek, pod katero zemljiško gospostvo je spadalo ustrezno zemljišče. Odgovore na vprašanja, ki nas je z njihovim ustrojem поблиže seznanila že M. Verbič, je podal poseben odbor, ki ga je vodil rihtar Franc Kosina, gruntar iz Zgornjega Bitnja; odbor je bil sestavljen iz sedmih mož, med katerimi je bilo šest bitenjskih gruntarjev.

Iz teh podatkov, ki se v podrobnostih sicer do kraja vedno ne skladajo, dobimo poučno sliko, ki naj jo podam, kolikor je specifična za bitenjsko ozemlje. V vsej bitenjski občini je bilo leta 1830 976 prebivalcev; med njimi so prevladovala ženske (522). Hiš je bilo v celoti 155. Z eno samo izjemo so bile vse hiše pritlične. Medtem ko so bile stanovanske hiše deloma zidane, deloma lesene, so bila gospodarska poslopja vsa lesena, obojna pa so bila krita s slamo. Zavarovanja proti požaru niso poznali. Praviloma je bila v hišah le po ena soba, v 31 primerih so hiše premogle tudi po eno kamro. Le izjemno naletimo v hišah na dve sobi (v treh primerih), pa na dve sobi in dve kamri (v štirih primerih), samo v enem primeru srečamo v hiši tri sobe in dve kamri; edina enonadstropna hiša je pa premogla tri sobe in tri kamre. V bitenjskih hišah je živelo vsega 184 strank. Primerjava s štetjem v letu 1817, po katerem naj bi bilo tedaj v Bitnju 741 prebivalcev in 126 hiš,¹² kaže določene odklone. Vsekakor je podatek o številu hiš problematičen, medtem ko nas manj čudi dvig prebivalstva v letih od 1817 do 1830, saj pogojujejo nizko število prebivalstva v letu 1817 v veliki meri francoske vojne in pa lakota.¹³

Bitenj je štel 49 celih gruntov s 16—26 orali zemlje in 2 polovična grunta z 11 do 12 orali ter 49 tretjinskih gruntov z 2—4 orali in 55 kajž. Večina gruntov je imela poprečno po 1 hlapca, 2 dekli in 1 pastirja. Kot sem podrobneje obravnaval na drugem mestu,¹⁴ predstavljata v franciscejskem katastru gruntarsko in kajžarsko naselje v bistvu dve posebni naselbinski enoti. Gruntarsko naselje leži v strnjeni, sistematsko urejeni vrsti, kjer praviloma ni bilo mesta za od 16. stol. dalje na novo se porajajoče kajže. Kajžarsko naselje je ležalo v ozadju, vzporedno z gruntarsko vasjo z večjim jedrom okrog cerkve sv. Tomaža v Zgornjem Bitnju. Med prvotne kajže spadajo tudi tretjinski grunti iz 1826, ki so si sčasoma pač razširili svojo gospodarsko osnovo, in to v glavnem s kultiviranjem nekdanjega gmajnskega sveta.¹⁵ Gruntarska vas je imela svoje polje že od kolonizacije dalje razdeljeno na proge. Pač pa je

vprašljivo, ali so bile bitenjskim kolonistom že od vsega začetka dodeljene proge v dolžini, kot jih zaznamuje franciscejska katastrska mapa. Mapa kaže, da so bitenjske proge severnih gruntarjev dosti krajše. Vzhodno od teh severnih prog leži kompleks Trate, ki je bil vse do 1629 v skupni posesti Zgornjega Bitnja.¹⁶ Kaj blizu je misel, da prvotno tudi druge bitenjske proge niso bile daljše. To sodbo podpira pojav, da je velik del njiv na vzhodni strani bitenjskih prog po jožefinskem katastru spadal v najnižjo kvalitetno kategorijo.¹⁷ Zanimiv je tudi pojav, da so gruntarske proge v južni tretjini naselja enotne le nekako v dolžini omenjenih severnih prog; na vzhodni strani so pa proge zlomljene in v tem kompleksu nimajo deleža vsi južni bitenjski grunti. Blizu je torej misel, da je bilo kolonistom prvotno odmerjeno le polje v dolžini severnih in južnih nezlomljenih prog, medtem ko je bil vzhodni del današnjega bitenjskega polja spočetka še kot gmajna v skupni posesti. To tolmačenje bi tudi razložilo, zakaj naletimo pri bitenjskih gruntih na tako velike razlike v poljski izmeri — od najnižje 5,25 ha do 9 ha.¹⁸ (Glej skico na str. 85.)

Koliko se je moč zanesti na nekatere statistične podatke, kažejo ugotovitve glede živine. Na nekem mestu je omenjeno, da goje največ govedo — vzdržujejo kakih 50 volov, 70 krav in 80 juncev, ki jih večinoma vzgoje kar doma, a jih malo vodijo na pašo; konj premorejo kakih 50, ki jih deloma nakupijo na sejmu v Kranju. Na drugem mestu beremo v istem viru, da rede

Poljska razdelitev na sklenjene proge v Bitnju. Polje na zahodni strani debelo začrtane meje je bilo verjetno ob kolonizaciji razdeljeno po bolj ali manj enotnem ključu med koloniste, vzhodno od tod pa se širi ozemlje, ki je bilo domnevno spočetka kot pašni svet v skupni posesti. Neparcelirano ozemlje na severovzhodni strani so Trate

posamezniki po 2 konja ali 2 vola, po 3 krave in 3 junce. Ovce so le redki vzdrževali; v vsem Bitnju naj bi jih bilo komaj 20. Klavno živino so v glavnem prodajali v Kranj. Doma so jedli meso le ob velikih praznikih in kadar so opravljali zelo težka dela. Sicer so se hranili predvsem s kruhom, moko, mlekom in mlečnimi izdelki, zelenjado in sadjem; za pijačo jim je v glavnem služila voda.

Ob sestavljanju katastra so vse zemljišče razdelili na ustrezne kategorije (njive, travnike, gozdove, pašnike). Leta 1830 so sporazumno s predstavniki bitenjskega prebivalstva razdelili zemljišče na sedem kategorij, in sicer: 1) njive, 2) travnike, 3) pašnike, 4) visoki listnati gozd, 5) visoki iglasti gozd, 6) visoki mešani gozd, 7) travnike s sadnim drevjem. Večino kategorij so delili dalje v posamezne razrede. Pri ocenjevanju so vzeli za podlago v vsakem razredu po eno parcelo, ki je veljala kot vzorec (Musterparzelle), na podlagi katerega so cenitev raztegnili na celotno ustrezno površino.

I. V prvi skupini so bile zajete *njive*. Pri obdelovanju polja so pomagali tudi otroci pa sorodniki in sosedje; za mlačev in košnjo so najemali tudi dni-narje. Polje so gnojili deloma z gnojem domače živine, deloma so gnojila kupovali pri bitenjskih in sosednjih gostačih, pa tudi v Kranju. Za gnojenje so uporabljali tudi pepel in odpadke glavninarske obrti. Pri poljskih delih so uporabljali le domače orodje. Polje so obdelovali brez prahe. Za oranje so pritegovali dvojno vprego (govedo in konja, dva konja), redkeje trojno; pri tem delu so zaposlovali dve oziroma tri osebe. Po kmetskih podatkih naj bi dnevno izorali in pobranali z dvovprego po pol orala njiv. Ozimino so sejali sredi septembra, jaro žito pa ob ugodnem vremenu v marcu, malo kasneje so sejali proso in sadili krompir; ajdo so sejali v juliju. Glavno žetev so opravili v juliju, nekaj tednov kasneje so želi oves, ki so ga gojili predvsem na drugovrstnih njivah, v septembru so pospravili proso, ajdo pa navadno v oktobru. Po kmetskem računu je poželo v enem dnevu en oral njive deset ženjic. V istem času so štirje mlatiči omlatili po osem kop (kopa po 60 snopov) žita. Slamo so uporabljali v veliki meri za klajo, sicer pa je slabša služila za nastilj v hlevih, boljša ržena pa za kritje streh. Po kmetskih podatkih naj bi samo v izjemnih letinah pridelovali toliko pšenice, da so višek prodajali na teden-skih sejnih v Kranju. — Med važnejše pridelke je sodila repa, ki so jo sejali na prvovrstnih njivah in so jo pospravljali v pozni jeseni. K manj pomembnim kulturam so šteli zelje in stročnice, ki so jih pospravljali konec avgusta; v isto kategorijo je spadal krompir in lan ter rumena repa, le mimogrede se omenja hmelj.

Glede višine pridelka naletimo v viru na zelo različne podatke. Kmetje so trdili, da naj bi pri dobri letini našeli pšenice oziroma rži ali ječmena na 1 oralu njive srednje kakovosti 20 kop po 60 snopov, na slabih njivah pa rži oziroma ovsa le 13 kop. Po podatkih kmetskih predstavnikov naj bi bilo na 1 oralu razmerje med posevkom in pridelkom, kot ga nakazuje naslednja tabela:

		Na oralu površine		Količnik
		posevek	pridelek	
Njiva srednje kakovosti	pšenica	2 1/4 meca ¹⁹	7 mecov	3 1/9
	rž	2 1/4 meca	7 mecov	3 1/9
	ječmen	1 3/4 meca	7 mecov	4
	proso	1/2 meca	6 mecov	12
Njiva slabe kakovosti	rž	1 3/4 meca	4 mece	2 3/7
	oves	1 1/2 meca	6 mecov	4

Cenilna komisija se s temi podatki ni zadovoljila. Ugotovila je namreč, da je pridelek ob primerjavi razmer v sosednjih občinah mnogo prenizko ocenjen (gl. str. 88). Zato je po posvetu z nekaterimi poznavalci po lastnem predudarku izdelala svojo tabelo. Celotno polje je razdelila v dva razreda. V prvi razred je pritegnila vsega 786 parcel, ki so obsegale 293 orlaov 1054 kv. sežnje, drugi razred je zajemal 473 parcel v izmeri 300 oralov 1058 kv. sežnje. Podatki kažejo, da so bile uvrščene v prvi razred manjše parcele, večje pa so ležale na ozemlju, ki je bilo kasneje kultivirano. Revizija v naslednjih letih ni bistveno spremenila tega razmerja.

Ocenjevanje komisije je vodilo do povsem drugačnih podatkov, kot so jih pa prikazali kmetje. Kako bistveno sta se ločili obe ocenjevanji, kaže naslednja tabela:

Vrsta žita in drugih kultur	Cenitev pridełka na 1 oral (v mecih)			
	I. razred		II. razred	
	kmetje	komisija	kmetje	komisija
Pšenica	7	11	5	9
Rž	10	12	6	10
Ječmen	10	13	7	11
Proso	12	15	10	12
Oves			12	12
Ajda	8	11	4	9
Repa	64	120	64	.
Detelja (v centih)	36	42	24	32

Po ocenjevanju komisije je bil seveda bistveno drugačen količnik, kot izkazuje naslednja tabela:

	Komisija		Kmetje	
	I. razred	II. razred	I. razred	II. razred
Pšenica	4 8/9	4	3 1/9	
Rž	5 1/3	4 4/9	3 1/9	2 3/7
Ječmen	7 3/7	6 2/7	4	
Proso	30	24	12	
Oves		8		4

Količnik komisije je nekaj višji, kot ga sicer srečamo v jožefinskem katastru.²⁰ Razlika gre vsaj deloma na račun drugih kultur, ki so jih na teh površinah tudi gojili, a pri ocenjevanju niso bile zajete.

a) V prvem razredu je bil v veljavi sedemletni setveni kolobar po naslednjem zaporedju:

Setveno zaporedje	Cenitev poprečnega donosa na 1 oral
1. leto pšenica z gnojenjem, strniščna ajda	pšenice 11 mecov, ajde 11 mecov
2. leto rž, strniščna repa z gnojenjem	rži 12 mecov, repe 120 mecov
3. leto proso	prosa 15 mecov
4. leto pšenica z gnojenjem, strniščna ajda	pšenice 11 mecov, ajde 11 mecov
5. leto rž, strniščna ajda	rži 12 mecov, ajde 11 mecov
6. leto ječmen z gnojenjem, vmes detelja	ječmena 13 mecov
7. leto detelja	detelje 6. in 7. leto 42 centov

Vrsta posevka	Celotni pridelek v 7 letnem kolobarju	Letni popreček	Cena za 1 mec	Vrednost enoletnega pridelka
Pšenica	22 mecov	3 mece 9/64	2 gld. 25 krc	7 gld. 35 2/4 krc.
Rž	24 mecov	3 mece 27/64	1 gld. 23 krc	4 gld. 44 krc.
Proso	15 mecov	1 mec 55/64	1 gld. 18 krc	2 gld. 25 krc.
Ječmen	13 mecov	2 meca 9/64	1 gld. 20 krc	2 gld. 51 1/4 krc.
Ajda	33 mecov	4 mece 46/64	1 gld. 1 krc	5 gld. 25 3/4 krc.
Repa	120 mecov	17 mecov 9/64	10 krc	2 gld. 51 2/4 krc.
Detelja	42 centov	6 centov	33 krc	3 gld. 18 krc

Poprečen donos na 1 oralu polja znaša letno 29 gld. 11 krc.

b) V drugem razredu je bil v veljavi osemletni setveni kolobar po naslednjem zaporedju:

Setveno zaporedje	Cenitev poprečnega donosa na 1 oral
1. leto pšenica z gnojenjem, strniščna ajda	pšenice 9 mecov, ajde 9 mecov
2. leto rž, strniščna ajda	rži 10 mecov, ajde 9 mecov
3. leto oves	ovsa 12 mecov
4. leto proso z gnojenjem	prosa 12 mecov
5. leto pšenica, strniščna ajda	pšenice 9 mecov, ajde 9 mecov
6. leto rž, strniščna ajda	rži 10 mecov, ajde 9 mecov
7. leto ječmen z gnojenjem, vmes detelja	ječmena 11 mecov
8. leto detelja	detelje 7. in 8. leto 32 centov

Vrsta posevka	Celotni pridelek v 7 letnem kolobarju	Letni popreček	Cena za 1 mec	Vrednost enoletnega pridelka
Pšenica	18 mecov	2 meca 16/64	2 gld. 25 krc.	5 gld. 26 1/4 krc.
Rž	20 mecov	2 meca 32/64	1 gld. 23 krc.	3 gld. 27 2/4 krc.
Oves	12 mecov	1 mec 32/64	46 krc.	1 gld. 9 krc.
Proso	12 mecov	1 mec 32/64	1 gld. 20 krc.	2 gld.
Ječmen	11 mecov	1 mec 24/64	1 gld. 18 krc.	1 gld. 47 1/4 krc.
Ajda	36 mecov	4 mece 32/64	1 gld. 9 krc.	5 gld. 10 1/4 krc.
Detelja	36 centov	4 cente	33 krc.	2 gld. 12 krc.

Poprečen donos na 1 oralu polja znaša letno 21 gld. 12 1/4 krc.

Zanimivo je primerjati ocenjevanje poprečnega donosa na 1 oralu s podobnimi podatki v kat. občini Škofja Loka.²¹ Bitenjsko polje I. razreda prav gotovo glede kakovosti ni zaostajalo za kvaliteto njiv v loški kat. občini, pa vendar naj bi le repa enako rodila na obeh področjih, sicer pa naletimo na bistveno različno ocenjevanje.

	Donos na 1 oralu	
	Kat. občina Škofja Loka I. razred	Kat. občina Bitenjsko polje I. razred
Pšenica	14 mecov	11 mecov
Rž	15 mecov	12 mecov
Ječmen	18 mecov	13 mecov
Proso	20 mecov	15 mecov
Ajda	14 mecov	11 mecov
Repa	120 mecov	120 mecov
Detelja	56 centov	42 centov

Podatki potrjujejo ugotovitev cenilne komisije, da je bilo ocenjevanje v Bitnju zelo milo.

Del bitenjskega polja v sklenjenih progah. (Foto Tone Mlakar)

Med drugimi pridelki naletimo na količinski podatek le pri krompirju, ki so ga gojili največ na nepomembnejših delih njiv in naj bi ga po ocenitvi bitenjskih kmetov pridelali na 1 oralu 8 mecov.

V tabelah naletimo na določene očitne netočnosti. Če je npr. pravilen podatek celotnega pridelka v 7 letih za ječmen, je letni popreček previsok, za proso pa prenizek. Navzlic vsemu so tabele zelo poučne. Saj nam dajejo vpogled v vrstenje poljščin in obseg ter vrednost pridelka. Iz tabel je razvidna med drugim občutna razlika v pridelku. Boljše njive so intenzivneje obdelovali, na kar kaže npr. tudi gnojenje; te njive so v 7 letih štirikrat gnojili, medtem ko so preostalo polje pognojili v 8 letih komaj trikrat. Oves so gojili le na drugovrstnih njivah. Med žiti je daleč prevladovala ajda, zlasti na njivah v II. razredu, kjer je njen pridelok dvakrat presegal donos pšenice in je glede na vrednost ajda le malenkostno zaostajala za pšenico.

II. V drugo skupino je bil pritegnjen mimo *travnikov* tudi tisti neznatni pašni svet, ki je ležal v območju travnikov v neposredni bližini naselja. Travnikov niso posebej gojili. Prepuščali so jih naravi, izravnavali so le krtine in mravljišča. Po kmetških podatkih je kosec pokosil v enem dnevu na ugodnih tleh 400 kv. sežnjev površine. Za sušenje in spravilo so porabili pri ugodnem vremenu za 1 oral površine dva dni. Po napovedi kmetov naj bi vrgel 1 oral travnika v srednji legi 6 centov sena in 2 centa otave, v slabi legi pa v celoti komaj 2 centa sena. Do izrazito drugačnih podatkov je prišla nato komisija, pa tudi napovedi samih kmetških predstavnikov so se izrazito razlikovale od prvotnih podložniških ocenjevanj.

Kot njive so tudi travnike v tej skupini razdelili v dva razreda. V prvi razred je bil pritegnjen samo manjši del travniškega sveta, ki je štel 97 parcel v obsegu 40 oralov 1187 kv. sežnjev. Te travnike so kosili dvakrat letno in so računali, da vrže 1 oral po 12 centov sladkega sena in 6 centov otave (po napovedih kmetških predstavnikov 10 centov sena in 5 centov otave). Dosti obsežnejši so bili travniki drugega razreda. V tej skupini je bilo zajetih 135 parcel v obsegu 115 oralov 917 kv. sežnjev. Travniki tega razreda, ki so jih kosili le enkrat letno, naj bi vrgli letno na 1 oralu po 10 centov (po kmetških podatkih 8 centov) mešanega (sladkega, kislega) sena. Spet je zelo poučna primerjava teh podatkov z ocenjevanjem donosa v kat. občini Škofja Loka, kjer je bil travniški svet tudi razdeljen v dva razreda in je znašal donos po 28 centov sena in 16 centov otave oziroma 18 centov sena in 10 centov otave na oral.²² — Po košnji so sicer uporabljali svet za pašo, ki pa ni bila primerna za rogato živino. Govedo so pasli v bližini stavb, kjer so ležali travniki, ki so bili zajeti skupaj s sadnim drevjem v posebni — sedmi skupini. Ti travniki so obsegali 46 parcel s površino 14 oralov 28 kv. sežnjev. Da je prišla paša bolj do izraza, so jih kosili samo enkrat letno. Na 1 oralu so pospravili 9,6 centov sladkega sena, upoštevajoč, da je odpadlo od celotne površine kar 1/5 sveta na sadovnjake, kjer so gojili jabolka, hruške, češplje in orehe, deloma žlahtne vrste. Ta skupina je sicer tudi v naslednjih letih ostala samostojna, vendar ni bila več označena kot travnik, marveč se je preimenovala v pašnik s sadnim drevjem.

III. Sicer je bil pašni svet razdeljen v dva razreda. Oba razreda sta bila precej enakega obsega (246 parcel s 103 orali 1016 kv. sežnji oziroma 254 parcel s 114 orali 1260 kv. sežnji). Pašniki prvega razreda so ležali pretežno med njivami, kjer se je pasla rogata živina; drugorazredna paša je bila deloma v grmičastem svetu, deloma pa med gozdovi.

IV. Do večjih sprememb je prišlo glede klasifikacije *gozdnih površin*. Gozdovi so ležali na nerodovitnih peščenih in skrilastih tleh. Občanom so služili za kritje potreb po kurjavi in kot stavbni les, istočasno pa so v njih pridobivali steljo, tja so gonili tudi živino na pašo. Glede zahtevanih podatkov o donosu so se podložniki izgovarjali, da nimajo izkušenj, menijo pa, da znaša prirastek na 1 oralu, kot nakazuje naslednja tabela.

	Število let	Površine srednje kakovosti	Število let	Površine slabe kakovosti
Bukev	80	15 klafter	110	6 klafter
Hrast	120	18 klafter	135	8 klafter
Bor	40	25 klafter	50	10 klafter
Jelka	60	20 klafter	90	10 klafter
Smreka	70	18 klafter	100	6 klafter

Upoštevajoč podobne podatke glede donosa njiv, si s temi cenitvami komisija ni mogla mnogo pomagati. Ocenjevalci so se morali boriti z velikimi težavami, saj jim niso bili na voljo nikaki zapisi o gospodarski izrabi gozdnih površin, prav tako seveda tudi ne ustrezni podatki o gospodarskem načrtu.

Gozdovi naj bi bili prvotno razdeljeni kar na tri samostojne skupine (gl. str. 86), toda že elaborat iz leta 1830 je uvrstil celotno gozdno površino v enoten razred, ki se je delil v dve skupini: v visok iglasti in visok mešani gozd. Površina mešanih gozdov je znatno presevala kompleks čistega iglastega drevja, saj je merilo njenih 724 parcel 548 oralov 577 kv. sežnjev, medtem ko je na čiste iglaste gozdove odpadlo 308 parcel s površino 326 oralov 771 kv. sežnjev.

V naslednjih letih je prišlo glede na podložniške zahteve do bistvenih sprememb. Gozdove so na novo ocenili in so jih glede na vrednost razdelili v 4 razrede. V prvi razred so dodelili komaj 33 parcel z 48 orali 634 kv. sežnji površine; mnogo obsežnejši so bili gozdovi drugega razreda (236 parcel z obsegom 266 oralov 406 kv. sežnjev), v tretji razred je bilo vključenih 184 parcel v obsegu 109 oralov 964 kv. sežnjev, a daleč največji gozdni kompleksi so bili uvrščeni v najnižji — četrti razred, ki je obsegal čez polovico vseh gozdnih parcel (586) s 451 orali 76 kv. sežnji površine.

Vzporedno z izmero in klasifikacijo celotne površine so določili tudi višino čistega dohodka za posamezne kategorije oziroma razrede in tako so se dokopali do končnega rezultata, koliko namreč znaša čisti donos na celotnem zemljišču katastrske občine. Na podlagi vseh ustreznih elaboratov je izdal ilirski gubernij v Ljubljani leta 1841 listo, ki je bila do leta 1851 deležna le prav malenkostnih korektur in je vsebovala naslednje podatke:

Vrsta zemljišča	Kategorija	Površina oral klaf	Čisti donos		Izmera	Čisti donos gl. krc.
			na oral	celoten		
Njive	I.	293—1533	14 gl. 35 kr.	4286 gl. 53 kr.	594 or. 577 kl.	7165—44 3/4
	II.	300—644	9 gl. 35 kr.	2878 gl. 51 kr.		
Travniki	I.	38—319	9 gl. 5 kr.	356 gl. 3 kr.	152 or. 713 kl.	818—29
	II.	113—394	4 gl. 5 kr.	462 gl. 25 kr.		
Pašniki	I.	103—1025	2 gl. 20 kr.	241 gl. 49 kr.	218 or. 663 kl.	366—10
	II.	114—1238	1 gl. 5 kr.	124 gl. 20 kr.		
Gozdovi	I.	48—634	1 gl. 30 kr.	72 gl. 35 3/4 kr.	875 or. 480 kl.	562—16
	II.	266—406	1 gl.	266 gl. 15 kr.		
	III.	109—964	40 kr.	73 gl. 4 kr.		
	IV.	451—76	20 kr.	150 gl. 21 kr.		
Pašniki s sadnim drevjem		38—1409	9 gl. 35 kr.	372 gl. 36 1/4 kr.	38 or. 1409 kl.	372—36 1/4
Stavbne površine		7—595	9 gl. 35 kr.	70 gl. 38 3/4 kr.	7 or. 595 kl.	70—30
				Površina	1886 or. 1237 kl.	
				Neproduktivni svet	27 or. 1238 kl.	
				Celotna površina	1914 or. 875 kl.	

Opombe

1. *P. Blaznik*, Bitenj, Geografski vestnik 4/1928, str. 88—98; idem, Jožefinski kataster v luči jožefinske davčne občine Spodnji Bitenj, LR 21/1974, str. 47—58. Ob pisanju zadnje omenjene razprave sem pomotoma prezrl delo *V. Valenčiča* Agrarno gospodarstvo Ljubljane do zemljiške odveze, ki je izšlo v seriji Publikacije Mestnega arhiva ljubljanskega, Razprave zv. 1 v letu 1958. Ker je avtor v tem delu pritegnil tudi nepopolno ohranjeno gradivo jožefinskega katastra, seveda ne drži trditev, da se vse doslej nismo jožefinskega katastra niti dotaknili. — 2. *M. Verbič*, Škofja Loka v luči cenitve katastrskega dohodka leta 1827 in 1830, Kronika 17/1969, str. 181—167. — 3. Arhiv Slovenije = AS. — 4. Prim. *M. Miklavčič*, Predjožefinske župnije na Kranjskem v odnosu do politične uprave, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo 25-26/1944-1945, str. 40, ki pomotoma navaja, da je bila kat. občina Bitenj priključena kat. občini Zabnica. — 5. *P. Blaznik*, Jožefinski kataster, o. d., str. 48. — 6. *E. Mischler*, Die Josefische Grundsteuerregulierung, Österreichisches Staatswörterbuch, hrsg. von Ernest Mischler und Josef Ulbrich, Wien 1905—1909² II., str. 598—590. — 7. AS, Franciscejski kataster. — 8. AS, leta 1787, Jož. kat., leta 1827, Franc. kat. — 9. *E. Mischler*, o. d., str. 590. — 10. AS, Jož. kat. 54/4; *M. Verbič*, Škofja Loka, o. d., str. 161 sl. — 11. AS, Jož. kat. 54/7. — 12. *P. Blaznik*, Škofja Loka in loško gospostvo (973—1803), 1973, str. 409. — 13. *P. Blaznik*, Škofja Loka, o. d., str. 433, 434. — 14. *P. Blaznik*, Bitenj, o. d., str. 88—98. — 15. *P. Blaznik*, Škofja Loka, o. d., str. 348. — 16. *P. Blaznik*, Bitenj, o. d., str. 91; idem, Jožefinski kataster, o. d., str. 51. — 17. *P. Blaznik*, Jožefinski kataster, o. d., str. 55. — 18. *P. Blaznik*, Bitenj, o. d., str. 93—97. 19. 1 med je držal 2 mernika po 30,75 litra (*S. Vilfan*, Prispevki k zgodovini mer na Slovenskem s posebnim ozirom na ljubljansko mero, Zgodovinski časopis 8/1954, str. 49, 84). — 20. *P. Blaznik*, Jožefinski kataster, o. d., str. 55. — 21. *M. Verbič*, o. d., str. 164. — 22. *M. Verbič*, o. d., str. 165.

Zusammenfassung

DIE GEMEINDE BITENJ UND DER FRANZISZEISCHE KATASTER

Der Autor zeigt am Beispiel der Katastralgemeinde Bitenj den Aufbau des Franziszeischen Katasters für Krain auf, der sich zur Gänze erhalten hat. Die grundlegenden Operate (Katastermappen, Verzeichnisse der Grundbesitzer und der Parzellen) wurden in der zweiten Hälfte der zwanziger Jahre des 19. Jh. ausgearbeitet. Der Franziszeische Kataster behielt zwar die josephinische Einteilung in Steuergemeinden mit gewissen Korrekturen bei, doch kam es inhaltlich zu vielen Änderungen. Der Boden wurde von geschulten Geometern in kleinere Einheiten parzelliert. Im Zusammenhang mit der Berechnung der Steuern entstanden im Jahre 1830 drei grundlegende Elaborate: 1) die Antworten der Bevölkerung auf einen ausführlichen Fragebogen, 2) das Kataster-Schätzungsoperat, 3) das Protokoll mit der Klassifikation sämtlicher Parzellen. In diesen Elaboraten finden wir eine Fülle ins einzelne gehender Daten über die Siedlung und das in ihr herrschende Leben. Die Häuser waren mit einer einzigen Ausnahme ebenerdig und verfügten größtenteils nur über einen Wohnraum; während die Wohnhäuser teils gemauert, teils hölzern waren, gab es in Bitenj kein einziges gemauertes Wirtschaftsgebäude. Alle Bauten ohne Ausnahme waren mit Stroh gedeckt.

Im Einverständnis mit den Vertretern der Einwohnerschaft wurde der Grund und Boden Bitenjs im Jahre 1830 in folgende sieben Kategorien eingeteilt: 1) Äcker, 2) Wiesen, 3) Hutweiden, 4) Hochwald mit Laubbäumen, 5) Hochwald mit Nadelholz, 6) gemischter Hochwald, 7) Wiesen mit Obstbäumen. Der Ertrag wurde von besonderen Schätzern unter Mitarbeit der heimischen Vertreter berechnet. Die Schätzungskommission teilte den Boden in Klassen ein und suchte aus jeder Klasse je eine Parzelle als Musterparzelle aus, auf Grund der die Schätzung des ganzen Territoriums durchgeführt wurde. Am wichtigsten war natürlich der Ertrag der Ackerflächen. Weil die Bauern den Fruchtertrag offenbar außerordentlich niedrig einschätzten, verfertigte die Kommission eine eigene Tabelle, welche sich gründlich

von den Vorschlägen der Bauern unterschied, aber noch immer viel niedriger war als die entsprechenden Berechnungen in den Nachbargemeinden. Der errechnete Ertragsquotient war etwas höher als wir ihm sonst im Josephinischen Kataster begegnen; der Unterschied ist wenigstens zum Teil anderen Kulturen zuzuschreiben, die auf diesen Ackerflächen auch angebaut, jedoch nicht in die Schätzung einbezogen wurden.

Das Ackerland wurde in zwei Klassen eingeteilt. Auf besseren Böden galt die siebenjährige Aufeinanderfolge der Saaten, während die zweitklassigen Äcker in achtjähriger Saatfolge bearbeitet wurden. Zum erstklassigen Ackerland gehörten natürlich die Äcker, die in Streifen östlich der einzelnen Wohn- und Wirtschaftsgebäude der Hufner lagen. Der östliche Teil des heutigen Bitenjer Ackerlandes ist allem Anschein nach bei der Kolonisation nicht unter die Untertanen verteilt worden, sondern befand sich als Gemeine eine gewisse Zeitlang in gemeinsamen Besitz. Auch das Wiesen- und Waldgebiet war in zwei Klassen eingeordnet. Während bei allen diesen Kulturen die Einteilung auch in einer Reihe späterer Revisionen wesentlich unverändert blieb und nur die Gruppe der Wiesen mit Obstbäumen den ebenfalls mit Obstbäumen bestanden Weiden angeschlossen wurde, erfuhr das Waldgebiet große Umgruppierungen; die drei anfangs selbständigen Waldgruppen wurden schließlich in eine Einheit zusammengelegt, welche vier Klassen umfaßte.